

VIDEN OG INSPIRATION TIL DET
FÆLLES PÆDAGOGISKE GRUNDLAG

Modul om leg

- oplæg og øvelser

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Til leder, konsulent eller fagligt fyrtårn

De første slides markeret med er en indledning til dig, som skal facilitere oplæg og øvelser.

Efter indledningen finder du selve modulet. Dvs. oplæg og øvelser.

Modulet indeholder:

Oplæg: Udvalgte videnspointer fra *Kort om leg*, www.emu.dk/dagtilbud

Øvelser: Oplæg til drøftelser, hvor I reflekterer over egen praksis.

Proces for systematisk evaluering af pædagogisk arbejde med leg.

Din forberedelse:

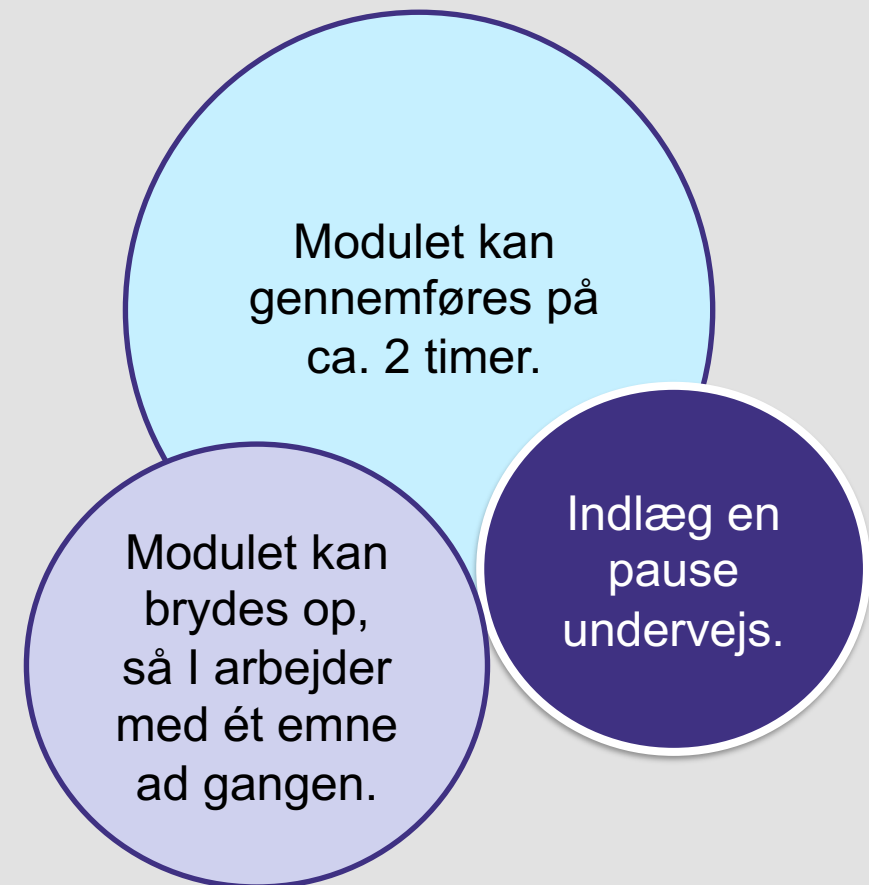
1. Orientér dig i denne præsentation.
2. Orientér dig i hæftet *Kort om leg*.
3. Overvej eksempler fra jeres egen praksis, som du kan bringe i spil undervejs i oplægget.
4. Overvej, hvordan det pædagogiske personale skal forberede sig. De kan fx have orienteret sig i *Kort om leg* og medtage eksempler fra praksis.

Formål og anvendelse

Modul om leg:

- består af oplæg og øvelser målrettet det pædagogiske personale.
- kan anvendes, som det er, eller brydes op og anvendes over flere gange.
- kan tilpasses, så I bygger videre på modulet og tilpasser det jeres lokale kontekst.
- bidrager til, at I bliver klogere på leg som en grundlæggende del af det pædagogiske læringsmiljø og jeres egen praksis ift. børnenes leg.
- giver jer en ramme for at reflektere over, evaluere og udvikle jeres pædagogiske arbejde med leg.
- giver stof til jeres lokale læreplan, især hvis I fastholder refleksioner og eksempler ved at tage noter undervejs.

Bemærk, at modulet består af udvalgte videnspointer og derfor ikke rummer hele indholdet fra *Kort om leg*, fx kapitlet *Steder, rum og materialer*.

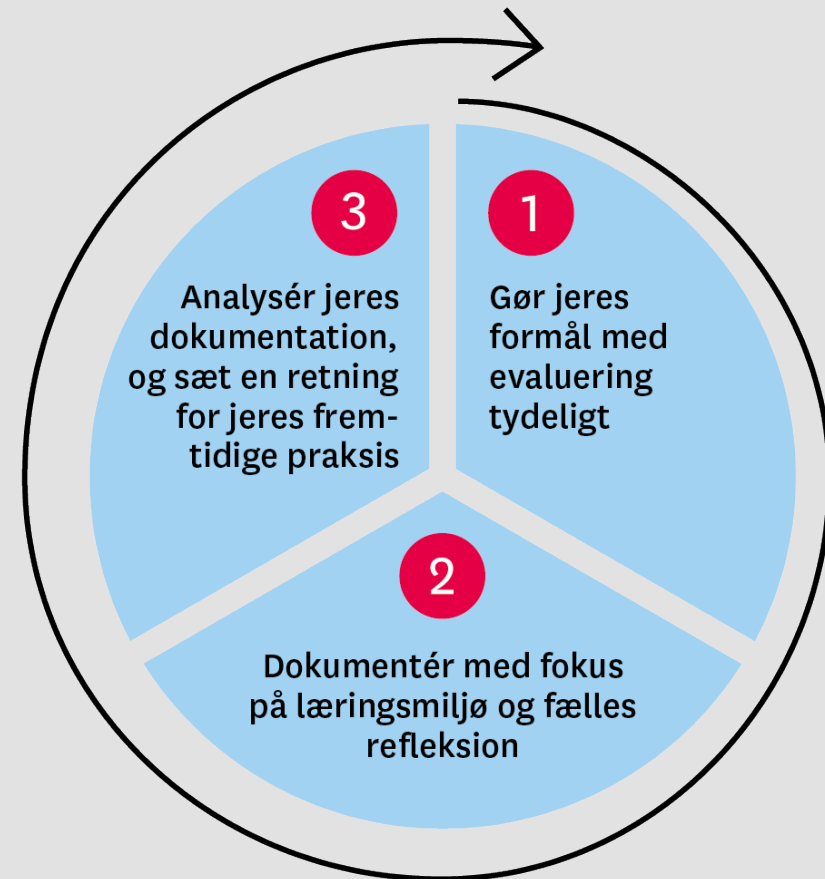

Evalueringsskulturr

Den faglige refleksion i arbejdet med *Kort om leg* er et oplagt afsæt for at evaluere jeres pædagogiske praksis.

Derfor afsluttes oplægget med inspiration til jeres evalueringsskulturr. En konkret evalueringssproce i tre trin understøtter, at I arbejder videre med en systematisk evaluering af jeres pædagogiske arbejde med leg.

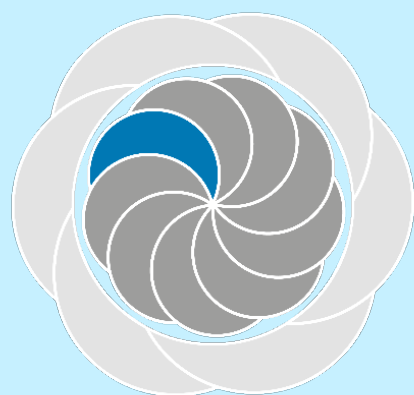
1. Hvad er vi blevet nysgerrige på, og hvad ønsker vi at undersøge nærmere?
2. Hvordan vil vi indsamle dokumentation?
3. Hvornår og hvordan vil vi mødes og analysere dokumentationen?

Læs mere i *Kort om evaluerende pædagogisk praksis* på www.emu.dk/dagtilbud

INTRODUKTION

Dagsorden

For mere viden
og referencer til
litteratur se
Kort om leg
på www.emu.dk

Introduktion: Leg

Emne 1: Børns leg

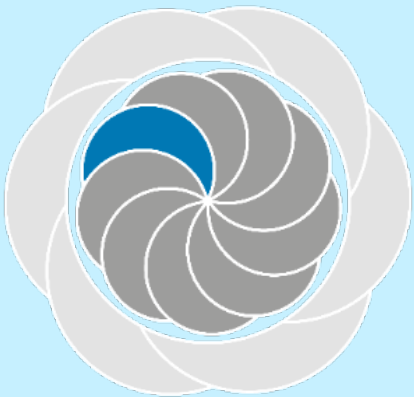
Emne 2: Legemuligheder

Emne 3: Understøttelse af leg

Opsamling: Evaluering af leg

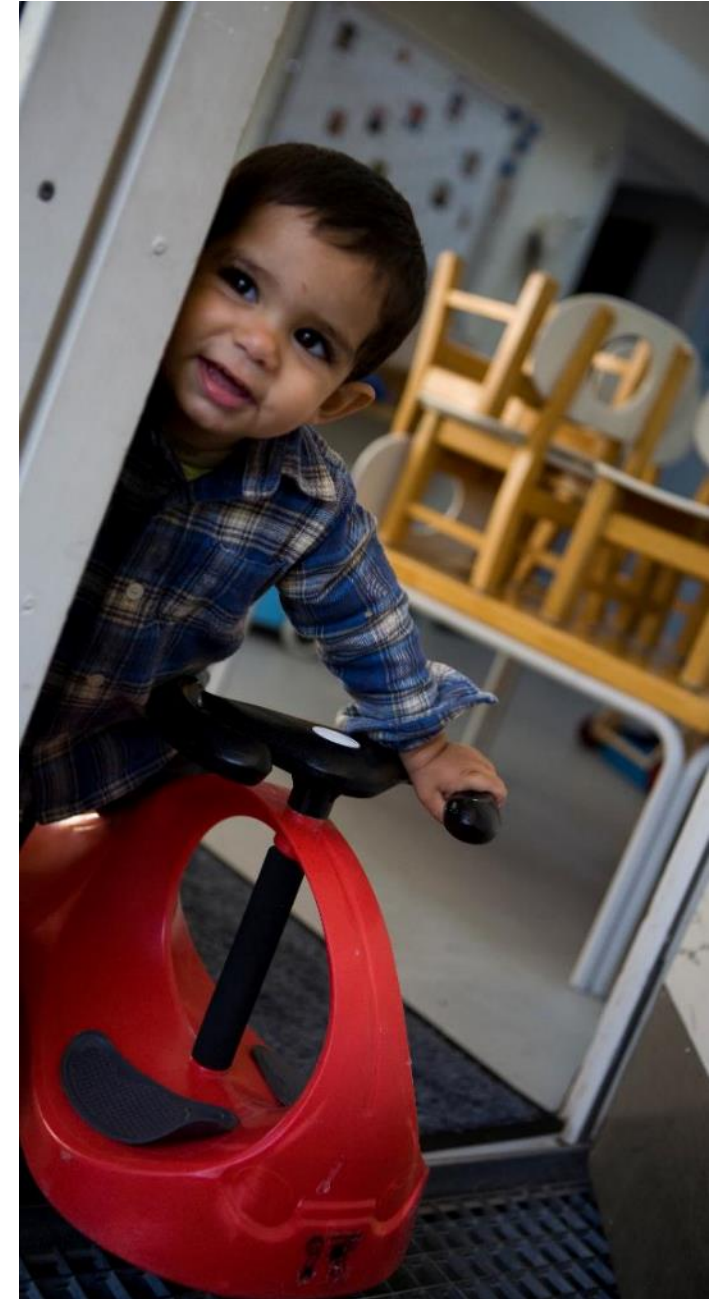
INTRODUKTION

Leg

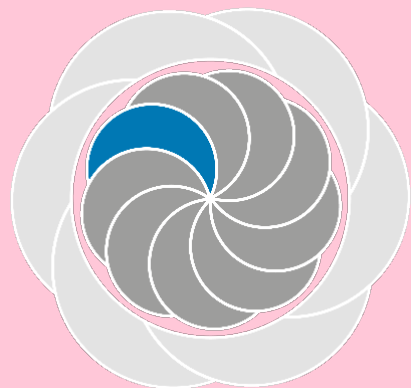
Leg i det fælles pædagogiske grundlag

- Børns trivsel, læring, udvikling og dannelse skal fremmes gennem trygge pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.
- Legen har værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- Legen er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling, og legen fremmer bl.a. fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed og sociale kompetencer.
- Nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes, for at alle børn kan være med.

EMNE 1

Børns leg

- Leg er en måde børn er i verden på
- Børn skal have mulighed for at lege alsidigt

Leg er en måde børn er i verden på

I legen oplever, udforsker og eksperimenterer børn med deres indre og ydre liv, alene og sammen med andre.

Leg er vanskeligt at definere og sætte på formel. Alligevel kan vi blive klogere på, hvad leg er:

- Leg har særlige kendetegn.
- Leg indtager forskellige former.

Kendetegn #1

Børn leger for at lege

Børn udvikler sig socialt, sprogligt, kognitivt og kropsligt, når de leger.

Men børn leger ikke for at lære noget bestemt. De leger for at lege, for at øve sig i at lege og være en del af fællesskaber.

”

Børn leger ikke for at udvikle sig og lære, men de udvikler sig og lærer, når de leger.

Ditte Winther-Lindqvist, lektor

Kendetegn #2

Børn skaber mening i leg

I legen forholder børnene sig altid til deres erfaringer med omverdenen. De skaber mening i legen.

Legen er dog aldrig ren efterligning. Børn undersøger og eksperimenterer med deres omverden, når de leger, fx med materialer og sociale relationer og i høj grad normer og regler.

Når børn udvikler en leg sammen, så indgår de i en proces, hvor de bidrager med egne erfaringer til et fælles tredje, nemlig legen.

Fx

Når Anna lægger sin dukke til at sove, så trækker hun på sine erfaringer med at blive lagt til at sove. Hun udforsker sine oplevelser med omverdenen og skaber mening i den.

Kendetegn #3

Børn kommer i legestemning, når de leger

Leg indebærer særlige legestemninger. Det kan være roligt og sagte, men det kan også være euforisk og højspændt.

Legestemninger er kendetegnet ved lyst og fordybelse, og børnene er ofte koncentrerede, og engagerede, når de leger.

Når børn leger *sammen*, er de *sammen* i legestemningen. En fælles legestemning bevæger legen i bestemte retninger.

Pædagogisk opmærksomhed på stemninger er afgørende for at afkode, om en leg er i gang, eller om der er potentiale for leg.

Forskellige legeformer

Børn skal også kunne udfolde sig i lege, der udfordrer det pædagogiske personale

Børns leg kan antage forskellige former.

Forskellige legeformer styrker børns alsidige udvikling. Fx styrker bevægelsesleg kropslig koordination og kropsbevidsthed, fantasileg styrker abstrakt tænkning og sproglig udvikling.

Børns legeerfaringer giver stof til nye og fremtidige lege. Derfor har de brug for alsidige legeerfaringer i forskellige former for leg.

Børn skal derfor også kunne udfolde sig i lege, der udfordrer det pædagogiske personales normer og regler for god leg, fx vild leg i euforisk stemning.

Pædagogisk personale siger ofte nej til vilde slåslege og risikofyldte lege. Men de kan i stedet give børnene gode erfaringer med risikofyldt leg. Ikke ved at undgå den, men ved at støtte børnene i at udfolde sig kropsligt – også i risikofyldt leg.

Helle Marie Skovbjerg, professor MSO

Normer for god leg

Nogle former for leg kan være vanskelige for det pædagogiske personale at anerkende og understøtte:

- Lege, hvor børn bryder regler og tabuer.
- Vild leg i euforisk stemning, der kan udfordre idealer om ro.
- Lege, hvor børn eksperimenterer med risiko, og hvor det pædagogiske personale kan blive i tvivl om og bekymret for, at nogen kommer til skade.

Øvelse: Børns leg

Reflektér først individuelt:

- *Find eksempler på, at børnene har leget i forskellige legestemninger og legeformer inden for den seneste måned.*
- *Find også eksempler på, at børn har leget på måder, der har udfordret vores normer, regler og rutiner.*
- *Hvordan reagerer vi på lege, der udfordrer os? Er der lege, vi har lukket ned for? Hvorfor? Hvad kan vi gøre for at undgå at lukke disse lege?*

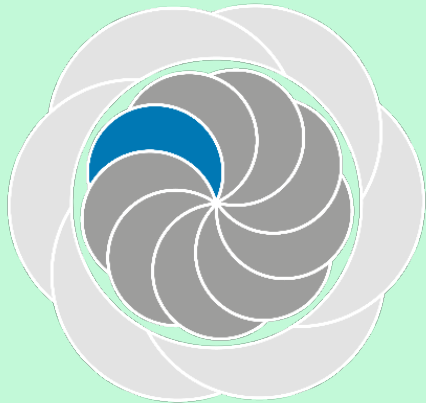
Del og drøft jeres refleksioner i små grupper.

Drøft i plenum:

- *Hvad er de væsentligste pointer, vi har drøftet i grupperne?*
- *Hvilke perspektiver er vi blevet særligt optaget af?*

EMNE 2

Legemuligheder

- Børn skal have adgang til legefællesskaber
- Børn skal lære at lege

Børn kan opleve positive og negative spiraler af legemuligheder

Legemuligheder avler flere legemuligheder. Nogle børn er i en positiv spiral af legemuligheder. De oplever at deltage i flere lege, indgå i flere relationer og få flere og flere legeerfaringer.

Andre børn er i en negativ spiral. De oplever begrænsede legemuligheder, får færre og færre relationer og legeerfaringer. Det kan betyde en udsat position i legen og fællesskabet nu og på sigt.

Lige så snart der er leg, skal man beskytte den – uanset om barnet leger alene eller sammen med andre.

Søren Smidt, chefkonsulent og forsker

”

Børn skal have adgang til legefællesskaber

Børn, der oplever at være på kanten af lege og legefællesskaber i længere perioder har adgang til et mere begrænset læringsmiljø og færre legeerfaringer end andre børn.

Derfor er det relevant for pædagogisk personale at være opmærksom på, hvordan legemuligheder opstår, og hvordan man kan understøtte børns deltagelse i leg og legefællesskaber.

Legemuligheder skabes i et samspil mellem:

- *Det individuelle:* Barnets legepræferencer og legeerfaringer.
- *Det relationelle:* Barnets relation til de andre børn samt de andre børns legepræferencer og legeerfaringer.
- *Det kontekstuelle:* Det legetøj og de materialer, der er til rådighed samt det pædagogiske personales rammesætning og understøttelse af legen.

Legeviden #1

At samarbejde og forhandle om legens mening

Leg kommer ikke af sig selv, men skal læres. Det kræver viden, erfaringer og kompetencer at lege.

Forhandling er en væsentlig legekompentence, som børn skal lære.

I leg forhandler børn om relationer, legetøj og legens indhold. Forhandling er børns samarbejde om at holde legen i gang.

Derfor må børn øve sig i at træde frem i legen og få indflydelse – og træde tilbage og slippe kontrol.

Alle skal opleve, at samarbejde og forhandling om legen er meningsfuld, for ellers vil børnene falde fra, og legen bryde sammen.

Legeviden #2

Børn skal vide, hvad man kan lege

Børn trækker på deres erfaringer, når de selv former legeudspil eller svarer på andres legeudspil til legens indhold.

Børn har større mulighed for at bidrage til legen på en måde, der opfattes meningsfuldt af de andre børn i legen, hvis de har erfaringer til fælles.

For at blive inspireret til interessante fælles lege, så kræver det, at børnene har referencer fra virkeligheden, som genkendes af de andre.

Legemuligheder kan derfor fremmes ved at understøtte individuel og fælles viden om, hvad man kan lege.

Fx

Asger og Carl leger strandtur. De er inspireret af sommerens strandture, og de har lige fået læst op af en bog om en panda, der tager på stranden.

Legeviden #3

Børn skal mestre strategier til at komme i leg

Børn har brug for at lære frugtbare indgangsstrategier, som er meningsfulde for legen.

Det er nemlig ikke altid en god strategi at spørge, om man må være med i en leg, da man risikerer en blank afvisning.

Det pædagogiske personale kan hjælpe børnene med at iagttage, hvad der foregår i legen og finde frem til en god indgangsstrategi sammen med børnene.

Fx

Børn *taler* sig ind i legen:

Barnet observerer legen og opdager et "hul" i legen, som kan udfyldes. Det bruges som forhandlingsudspil: "Skulle vi ikke sige, at jeg var gæsten i jeres restaurant?"

Fx

Børn *handler* sig ind i legen:

Barnet bidrager direkte til legen uden at spørge, fx ved at begynde at vaske op i køkkenlegen.

Man kan kun blive legeklog ved at lege: Derfor skal professionelle sikre, at alle børn har tid, rum og mulighed for at lege i alle stemninger og sammen med børn, der både har flere og færre legeerfaringer.

Helle Marie Skovbjerg, professor MSO

Legeviden #4

Børn opbygger legeviden, når de leger alsidigt med andre

I legen bliver de individuelle erfaringer gjort fælles. Derfor kan pædagogisk personale understøtte opbygning af legeviden ved, at børn får adgang til varierede og alsidige legeerfaringer gennem legemuligheder på tværs af grupper, alder og køn.

”
Alsidige legemuligheder har særlig betydning for børn i legevanskeligheder og i udsatte positioner i børnefællesskabet. Forskellige lege stiller nemlig forskellige krav, og nogle legeformer kan være lettere at få adgang til og deltage i end andre.

Øvelse: Legemuligheder

Drøft to og to:

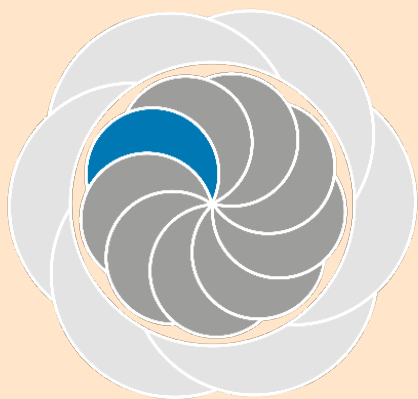
- *Find konkrete eksempler på, at vi er lykkedes med at skabe legemuligheder for børn på kanten af legen. Hvad fungerede/fungerede ikke?*
- *Overvej, hvilken legeviden der er tilstede i børnegruppen i dag. Hvilken legeviden vil børnegruppen have gavn af at opøve?*

Drøft i plenum:

- *Hvad har vi fået øje på og er blevet nysgerrige på i vores praksis med legemuligheder?*
- *Hvordan kan vi i højere grad understøtte legemuligheder og opbygning af legeviden?*

EMNE 3

Pædagogisk personales understøttelse af leg

- **Gå bagved:** Skab stimulerende rammer for leg
- **Gå ved siden af:** Guid legen, så den beriges og udvikler sig positivt
- **Gå foran:** Understøt legemuligheder for børn i legevanskeligheder

Gå bagved #1

Børn engagerer sig i leg, når pædagogisk personale er til stede

- Børn vil ofte gerne have pædagogisk personale tæt på og med i deres leg.
- De yngste børns leg er særligt følsomt over for, om pædagogisk personale er stabilt til stede.
- Børns engagement daler, når pædagogisk personale går til og fra.

Når det pædagogiske personale interesserer sig for legen, så viser de, at legen er vigtig og værdifuld.

Gå bagved #2

Skab tid til legen og beskyt den mod afbrydelser

- Børns leg har brug for tid for at kunne udvikle sig varieret og af høj kvalitet.
- Børn på kanten af legen kan opleve afbrydelser som særligt ødelæggende, fordi det kan være udfordrende for dem at få legen i gang igen.
- Øget fleksibilitet kan understøtte sammenhængende legetid. Fx kan planlagte aktiviteter udskydes.

Når børn bliver afbrudt i deres lege, lærer de at lege mere overfladisk eller mest alene.

Gå ved siden af #1

Involvering skal være afstemt og ikke forstyrre og overtage

Pædagogisk personale kan tilføje ny energi til legen ved at involvere sig i den og guide den.

Afstemt involvering handler om at være opmærksom på, hvordan børnene reagerer på indspark i legen og prøve sig frem.

At involvere sig for lidt kan virke forstyrrende. At involvere sig for meget og blive styrende kan lukke legen ned.

Involvering er ikke altid godt. Når en god leg er i gang, skal der være virkelig gode grunde til at blande sig.

Søren Smidt, chefkonsulent og forsker

”

Gå ved siden af #2

Involvering ved at guide legen

Pædagogisk personale kan involvere sig afstemt ved at guide legen i forhold til legens indhold, organisering og materialer.

Pædagogisk personale kan dermed puste nyt liv i legen, eller de kan få legestemningen til at stige med en spændende idé til en handling.

Fx

Legens indhold: Børnenes sørøverleg får ny energi, da pædagogen Bente har hørt om en hemmelig skat i sandkassen.

Legens organisering: Pædagogisk personale beskytter charterrejselegen ved at flytte den væk fra cykelbanen.

Legens materialer: Det pædagogisk personale tilbyder et ekstra togsæde til Mia, der gerne vil være med til at lege tog.

Gå ved siden af #3

Involvering ved at lege med

Børn vil gerne lege med voksne, og pædagogisk personale kan guide børns leg ved at lege med på lige fod med børnene i legen.

Som deltager i børns leg, er det børnenes initiativer til legens indhold, organisering og materialer, der skal være i forgrunden.

Som legedeltager har pædagogisk personale mulighed for at være rollemodel og komme med legeudspil, som børnene kan imitere.

Der ligger et stort kontroltab i at lege med. Til voksenopgaven knytter sig et ansvar for at holde styr på tropperne, tjekke tiden, huske, hvornår det er frokost. Det er den største 'killer' for at tage del i legen, at voksne skal være til stede på begge måder.

Ditte Winther-Lindqvist, lektor

Fx

Fire børn sidder på mælkekasser, griner og råber: "Vov, jeg er tørstig," eller "Vuf, jeg har lavet lort." Pædagogen Morten hælder vand i en vandskål til et par af børnene, der lader som om, de slubrer vand i sig. "Ih, hvor har jeg travlt med at passe jer hunde," siger Morten og rejser sig for at hente en skovl for at fjerne "lorten", som hundene har lagt.

”

Gå foran #1

Fælleslege, der beriger, og hvor alle må være med

I fælleslege må alle være med, og det er ofte nemt for alle børn at afkode, hvordan de kan være med i legen.

Fælleslege åbner op for, at børn med forskellige præferencer, erfaringer og legeviden har mulighed for at lege med.

Det kan skabe alsidige legeerfaringer på tværs af alder, etnicitet og køn, fordi fælleslege samler de sædvanlige grupperinger.

Fælleslege kan understøtte børn i legevanskeligheder og give det enkelte barn en følelse af at høre til.

Gå foran #2

Støtte til opbygning af legeviden med planlagt leg i mindre grupper

Pædagogisk personale kan arbejde med at tage initiativ til konkrete lege i mindre grupper med fx legemanuskripter. Det pædagogiske personale har her til inspiration for hinanden på forhånd beskrevet rammerne for en leg.

Den pædagogiske intention er at opbygge et fælles legerepertoire og give rum til at øve legeudspil, så alle børn på sigt har mulighed for at lege med andre børn i selvorganiseret leg.

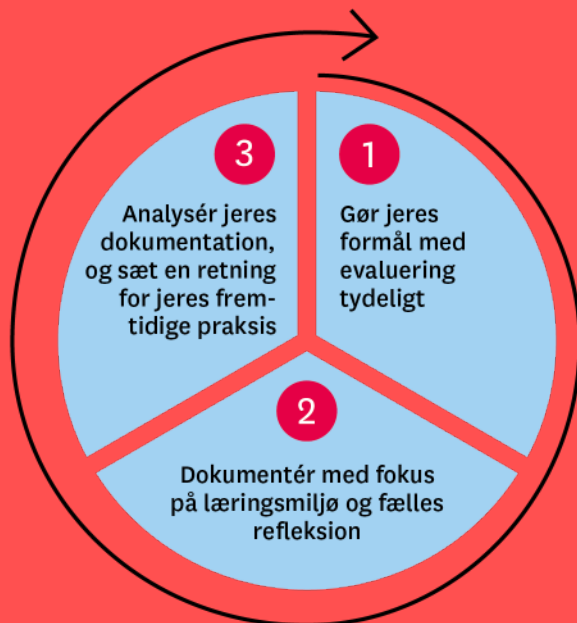

Fx

Et legemanuskript kan inkludere idéer til legens indhold, organisering og materialer, fx roller i legen, nøglereplikker og gode steder at lege den. Det kan fx være en værkstedsleg eller en cirkusleg.

Opsamling: Evaluering af leg

Med afsæt i oplæggets tre emner og jeres fælles faglige refleksioner kan I systematisk evaluere jeres pædagogiske arbejde med leg. Det foregår i tre trin i en cirkulær evalueringsproces.

- 1 Reflektér individuelt:** *Hvad er jeg blevet nysgerrig på omkring vores understøttelse af leg og ønsker at undersøge nærmere?*

Drøft i grupper: Del jeres individuelle refleksioner. *Hvilke nysgerrigheder og problemstillinger er I i gruppen mest optaget af at undersøge nærmere?*

Drøft i plenum: Udvalg et tydeligt og afgrænset formål med evalueringen: *Hvad er vi blevet nysgerrige på og vil undersøge nærmere?*

- 2 Drøft og beslut i plenum:** *Hvordan vil vi indsamle dokumentation, der kan belyse det, vi er blevet nysgerrige på i vores pædagogiske læringsmiljø? Fx indsamling af børneperspektiver, filmklip, praksisfortællinger og andet.*

Afsæt en tidsramme: *Hvornår, hvem og hvordan vil vi mødes og analysere den indsamlede dokumentation?*

Opsamling: Evaluering af leg

Når I mødes næste gang og har indsamlet dokumentation, skal I:

- 3 **Analysere** jeres dokumentation med fokus på det formål, I har sat for evalueringen:

Hvordan belyser dokumentationen, det vi er nysgerrige på og har undersøgt?

Eksempler på spørgsmål til analysen:

- *Hvad får vi øje på?*
- *Er der noget, der undrer os?*
- *Hvad sker der i situationen? Hvad gør barnet/børnene, og hvad gør det pædagogiske personale? Hvorfor mon?*
- *Hvilke andre perspektiver får vi øje på i situationen?*

Fx

Med de nye indsigter om leg i jeres pædagogiske læringsmiljø, sætter I retning for den fremtidige praksis:

Hvordan kan vi justere vores pædagogiske læringsmiljø?

*Hvilke konkrete tiltag vil vi afprøve i hverdagen?
Hvem, hvornår og hvordan?*

Hvornår vil vi følge op på de justeringer, vi sætter i gang?